

„Csendlegyen úr” kálváriája Széchenyi Zsigmond kitelepítése, 1951–1952

Széchenyi Zsigmond¹ nemzetközi tekintélynek is örvendő vadász íróként közismert. Az egyik legnevesebb magyar arisztokrata család sarjaként (a Magyar Nemzeti Múzeum alapítójának, Széchényi Ferenc grófnak az ükunokája volt) rendelkezett azzal az anyagi és kapcsolati tőkével, ami lehetővé tette számára, hogy megvalósítsa gyermekkorától óta dédelgetett álmát, hogy távoli földrészek nagy vadállataira vadászhasson.² Vadászni persze itthon és a környező országokban is lehetett, és ő ezt is tette, de az igazi kihívást mégis a messzi, ismeretlen területek még ismeretlenebb vadállatai jelentették számára. Első vadászexpedícióját 1927-ben Afrikába szervezte, s a hatalmas kontinens annyira rabul ejtette, hogy élete során még több alkalommal visszatért ide. Ez az oka annak, hogy Széchenyit elsősorban mint Afrika-vadászt³ ismerjük, holott a világ más részein is járt expedíciói során (1935-ben Alaszkában, 1938-ban pedig Indiában vadászott). S mivel rendelkezett egy kis írói vénával is, vadászatai során szerzett ezernyi élményét igyekezett megosztani azokkal, akik a távoli, egzotikus országok, vagy maga a vadászat mint az egyik legősztönösebb emberi tevékenység iránt érdeklődnek. Így születtek meg az igen élvezetes, olvasmányos és tengernyi, csak kevesek által birtokolt ismeretet tartalmazó vadászútleírásai.⁴

Valószínűleg Széchenyinek 1945-ig eszébe sem jutott, hogy eljöhét még az az idő, amikor belőle, a vadászból, az állatok becserkészőjéből, kitartó üldözőjéből lehet üldözött. Azonban 1945 után sok minden megváltozott az országban, többek között az egykori főúri családok tagjainak megítélése, helyzete is. Az országot irányító kommunista vezetők szemében minden olyan társadalmi réteg veszélyt jelentett, amelynek tagjai nem szimpatizáltak az új rendszerrel, nem fogadták el a kommunizmus kizárólagosságát, hiszen ők így akadályt képeztek vagy képezhettek az új rendszer megvalósításában. Ez pedig joggal volt feltételezhető az egykori főúri családok tagjairól, a volt nagybirtokosokról, nagytőkésekről, gazdag parasztokról, a papság felső rétegéről, a hivatalnoki réteg felső részéről, a katona-, rendőr- és csendőrtisztekről, valamint azok családtagjairól, gyakorlatilag mindenkiről, aki korábban vagyonnal vagy magas pozícióval rendelkezett. A földosztás és az államosítások során már elvették vagyonuk nagyobb részét, az igazolási eljárások és B-listázások során megfosztották őket beosztásuktól, de még így is, pusztán létükben is potenciálisan veszélyesek, „nemkívánatos elemek” voltak a hatalom szemében. Ők alkották azt a réteget, amelyet Révai József reakciós, kommunistaellenes és osztályidegen kategóriába sorolt, s akiket bűnösnek és büntethetőnek tekintettek, elsősorban háború előtti pozícióikért, származásukért. Bíróság elé állítani, elítélni azonban nem lehetett őket, hiszen nem tettek semmi törvénytelen, így „ártalmatlanításukra” a kommunistáknak más megoldást kellett kitalálniuk.

Esetükben a háborús viszonyokra érvényes 1939-es honvédelmi törvény (1939. évi II. tc.) egyes pontjait alkalmazták.⁵ A hidegháború kiéleződése és a jugoszláv helyzet miatt ugyanis Sztálin elkerülhetetlennek tartotta a harmadik világháborút. A szovjet blokk országaiban ezért Moszkva utasítására nagyarányú háborús készülődés kezdődött. A hadsereg megerősítése és a nehézipar erőn felüli fejlesztése mellett, ez kiváló alkalmat teremtett a különböző szempontból megbízhatatlan, belső ellenséges elemek lakhelyükről való kitiltására és kényszerlakhelyre való letelepítésére. A honvédelmi törvény egyes részei ugyanis háborús körülmények között lehetővé tették bizonyos polgári jogok (pl. egyesülési és gyülekezési jog) megvonását, és a hatóságok korlátozhatták az általuk a közrendet veszélyeztetőnek, gazdasági szempontból aggályosnak tekintett személyek mozgásszabadságát, lakóhelyük megválasztását. Így akarták ugyanis semlegesíteni a feltételezett, országon belüli ellenséget, még mielőtt a külső ellenség ellen harcot indítottak volna. Ez alapján telepítették ki például a hortobágyi zárt táborokba a déli és a nyugati

határsávból azokat a személyeket, akik jugoszláv vagy más, a hatóságok szemében gyanús kapcsolattal rendelkeztek. Persze a kitelepítéseket felhasználták a kulákok és egyéb osztályidegen személyek társadalomból való kivonására is. Ez a preventív tisztogatás lehetett a budapesti és a más nagyobb városokból (Nagykanizsa, Hatvan, Miskolc, Szeged, Várpalota) történő kitelepítéseknek egyik fő oka. További indíték lehetett az erőltetett iparosítás és a mezőgazdaság által megkívánt munkaerőhiány pótlása és a fővárosi és egyéb nagyvárosi lakáshiány enyhítése is. A kitelepítések célja az osztályidegen személyek megbüntetése, a társadalomtól való elszigetelése, társadalmi befolyásuk csökkentése és egzisztenciális tönkretétele volt, és nem utolsósorban a félelemkeltés, mert ezzel más rétegeket sakkban lehetett tartani.⁶

Széchenyi Zsigmond 1940 óta a budai várban, az Úri utca 52.⁷ szám alatt lakott. Itt vészelt át Budapest ostromát is. A budapesti kitelepítések tervezéséről még csak a beavatottak tudtak, amikor a rendőrség már megkezdte a kitelepítési listák összeállítását. Egy rendőr kereste fel 1951. április 14-én a vadász író lakásának házfelügyelőjét, és egy adatgyűjtési kérdőívet töltetett ki vele. Valószínűleg teljes titoktartás alatt, így Széchenyinek erről nem lehetett tudomása. Ezen a kérdőíven a hatóság felmérte, hogy hány személy lakik az adott lakásban, tehát mennyi főt kell majd elhelyezniük a kényszerlakhelyen, és hogy mekkora a lakás, amely a kitiltás következtében felszabadul.⁸ Aztán egy bő hónap múlva, 1951. május 21-én megkezdődött a kiszemelt budapestiek vidékre történő kitelepítése. 1951. július 18-ig tartott ez az akció, amely során 5182 családot, összesen 12 704 személyt távolítottak el a fővárosból.⁹ A Budapestről kitiltottakat az ország keleti felében, 138 községben helyezték el. Kényszerlakhelyeiket a Pest megyei Tápiószentmárton és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tiszabecs, valamint a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Gadna és a Békés megyei Kardoskút által határolt területen jelölték ki.¹⁰

Széchenyit azonban még egy ideig elkerülte a sorsa. Aztán kb. egy hónap múlva, valószínűleg 1951. június 20-án felkereste munkahelyén, a Mezőgazdasági Múzeumban egy rendőr, akitől kézhez kapta a Belügyminisztérium (BM) 00509. számú, egy nappal korábbi datálású véghatározatát, amely a 8130/1939. M.E. számú rendeletre¹¹ és a 760/1939. B.M. számú rendeletre¹² hivatkozva azonnali hatállyal kitiltotta Budapest területéről, s lakhelyéül a Hajdú-Bihar megyei Polgár község Tanya utca 88. számú épületet jelölte ki. (Ez a cím valójában a Polgár község külterületéhez tartozó 88. számú tanyát jelentette.) A véghatározat azt is kimondta, hogy a kitiltás során megüresedő ingatlant a 6.000/1948. számú kormányrendelet¹³ értelmében igénybe veszik, így azt 24 órán belül átadni köteles. A véghatározat ezenkívül a házfelügyelők részére is tartalmazott egy részt, amelyben értesítették őket a lakás igénybevételéről, a további intézkedésig tartó zárolásáról, és hogy az új bérlő kijelöléséről a kerületi tanács gondoskodik majd. Jellemző a hatóságok alaposágára, hogy az iraton hivatalos jellege ellenére egyetlen aláírás és pecsét sem volt.¹⁴ A véghatározattal együtt Széchenyi megkapta a kijelölt lakhely szerinti illetékes Hajdú-Bihar Megyei Tanács 1304/1951. számú véghatározatát is, amely új lakásáról rendelkezett. Ebből az iratból megtudhatta, hogy új lakásának tulajdonosa egy gazdálkodó, és az általa igénybe vehető szoba 4x4 méteres lesz. Jellemző, hogy a kitiltottakat egy helyi gazdagparaszt (kulák) házába telepítették be, így a kitiltással nemcsak a kitiltott személy, hanem egyúttal a helyi gazda életét is megkeserítették. Ezen a papírfecsnire emlékeztető hivatalos iraton szintén nem található se aláírás, se pecsét, de még ezeknek a helye sincs feltüntetve.¹⁵

A véghatározat kézhezvétele után Széchenyi (mint a legtöbb kitelepítésre kijelölt személy) megpróbálta mentességét elérni. A Budapesti Rendőrkapitányságnak 1951. június 20-án címzett kérelmében hivatkozott arra, hogy ő annak idején élete kockáztatásával vállalta az üldözöttek mentését, és hogy az elmúlt években a népi demokrácia érdekében végezte újjáépítő munkáját, mentesítése esetén pedig folytathatná ezt a munkát, és tudását az új magyar tudomány terén tovább hasznosíthatná (lásd az 1. számú dokumentumot). Kérelme első részének alátámasztására Széchenyi két, általa egykor megmentett személy igazolását is csatolta (lásd a 2. és a 3. számú dokumentumot). Széchenyi kérelmét azonban elutasították. Azt nem tudjuk, hogy erről mikor értesítették, azt viszont tudnia kellett, hogy

a kérelem beadása a végrehajtás szempontjából halasztó hatállyal nem bír, így Széchenyi Zsigmondnak 1951. június 21-én, egy csütörtöki napon¹⁶ el kellett hagynia a lakását. 500 kilogrammnyi ingóságot vihetett magával, amit a házuk elé korán reggel állott szekérre pakoltak fel. A kiköltözés idejére a rendőrség és az ÁVH biztosította a környéket. A kilakoltatás rendben megtörtént, a lakás kulcsát a rendőrség leadta a házfelügyelőnek. A szekér tartalmát és Széchenyit rendőri kíséret mellett vitték a Magdolnavárosi (ma Angyalföldi) pályaudvarra, ahonnan vonattal utazott tovább kijelölt lakhelyére.¹⁷

Polgárra érkezése után Széchenyi, mint a legtöbb kitelepített, akik úgy érezték, hogy alaptalanul kerültek hátrányos helyzetbe (ne felejtjük el, hogy Széchenyi egyetlen bűne az volt, hogy arisztokratának született!), újra kérvények írásába kezdett. A Budapesti Rendőrkapitányságnak írott levelében panasszal élt a véghatározat ellen, kérte a számára sérelmes határozat hatályon kívül helyezését, budapesti tartózkodásának engedélyezését és addigi foglalkozásának folytatását. Az őt ért méltánytalan eljárás megszüntetése érdekében több indokot is felsorolt. Többek között hivatkozott az 1937-ben megjelent *Alaszkában vadásztam* című könyvére, amelyben már akkor kifejtette, hogy Alaszkát egy Popoff Péter¹⁸ nevű egyszerű halász fedezte fel, akinek dicsőségét a cári uralom elsikkasztotta, és a felfedezést Bering tengernagy¹⁹ sikerének tüntette fel. Azt is leírta ekkor, hogy az USA fillérékért vette meg anno a cároktól Alaszkát, és hogy mennyire kizsákmányolja azt. Tagadta, hogy ő földbirtokos lett volna, ezzel szemben egész addigi életében az ország érdekét tartotta szem előtt, hiszen vadászexpedíciók tagjaként a zsákmányolt állatok java részét ingyen bocsátotta a Magyar Nemzeti Múzeum részére, ezzel emelve a természetrajzi gyűjtemény színvonalát, és öregbítve az ország hírnevét. A felszabadulás után is folytatta munkás életét, így teljesen beilleszkedett a dolgozók szocializmust építők államába. Végül hivatkozott a mentesítési kérelmében már korábban megemlített tényre, hogy 1944-ben szembeszállt a nyilasokkal, és önzetlenül menedéket nyújtott az üldözötteknek. És bár tudja, hogy ez nem érdem és nem ok arra, hogy bármilyen kedvezményben részesüljön, azt mégis bizonyítja, hogy ő nem volt nyilas, hanem az a dolgozó ember, akinek fentebb leírta magát (lásd a 4. számú dokumentumot). Kérésének kedvező elbírálása reményében Széchenyi csatolta korábbi munkahelyei vezetőinek kérelmét, illetve igazolásait is (lásd az 5–7. számú dokumentumokat). Mindezek az igazolások sem hoztak azonban sikert Széchenyinek, hiszen a Belügyminisztériumban elutasították kérelmét.

A vadász író azonban nem adta fel. Ha már a véghatározat hatályon kívül helyezésére vonatkozó kérelmével nem ért el sikert, és nem tudott Budapestre visszakérülni, akkor legalább azt próbálta elérni, hogy máshova, egy általa kiválasztott településre kerülhessen. A kitelepítési véghatározat ugyanis kimondta, hogy lehetősége van más községben, akár rokonainál vagy ismerőseinél is letelepedni. Csak egy kérelmet kell felterjesztenie a kijelölt lakhely szerinti illetékes megyei tanács elé, és ehhez mellékelnie kell annak a személynek a (lakása szerint illetékes helyi tanács által láttamozott) nyilatkozatát, aki elszállásolását vállalja. Széchenyi hamarosan el is küldte áttelepülési kérelmét, sőt rögtön két példányban, két különböző helyre. És ez volt a szerencséje! Az egyiket a Hajdú-Bihar Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának, a másikat pedig közvetlenül a Belügyminisztériumnak küldte. A kérvényben Széchenyi Balatongyörök községbe való átköltözésének engedélyezését kérte, itt lakott ugyanis Reznik János nevű ismerőse, aki befogadását vállalta. Kérelmének alátámasztására egyrészt már korábban ismertetett tudományos munkássága folytatásának, másrészt szükséges állandó orvosi kezelésének megoldhatatlanságát hozta fel. A kijelölt lakhelyéül szolgáló magányos tanyán ugyanis nem voltak meg azok a feltételek, amelyek elengedhetetlenek lettek volna ahhoz, hogy fordítási munkáit folytathassa (a számára kijelölt helyiség eredendően nem emberi elszállásolásra készült, sem ajtaja, sem ablaka nem volt), a legközelebbi orvos pedig, aki kezelését vállalhatta volna, 13 km-es távolságra esett. Új lakhelyén azonban, egy orvos közelsége miatt egészségügyi ellátása megoldott lenne, és korábban sikeresen végzett tudományos munkáját is zavartalanul folytathatná (lásd a 8. számú dokumentumot). Kérelméhez Széchenyi több mellékletet csatolt, így Reznik János balatongyöröki lakos nyilatkozatát, amelyben nevezett kijelentette, hogy hajlandó ismerőset,

Széchenyi Zsigmondot lakásában elszállásolni (lásd a 9. számú dokumentumot), az Országos Természettudományi Múzeum, a Mezőgazdasági Múzeum és az Erdészeti Tudományos Intézet kérelmének, illetőleg igazolásainak másolatát, továbbá egy orvosi igazolást, amely szerint egészségügyi problémái miatt számára gyógyszerzedést, orvosi ellenőrzést és időszakos fülgyógyászati kontrollt javasoltak (lásd a 10. számú dokumentumot). Széchenyi a Belügyminisztérium számára közvetlenül elküldött áttelepülési kérvényéhez²⁰ csatolt még egy levelet is, amelyben kérte kérelmét pártolni, javasolni és kedvezően elintézni.²¹ Ennek ellenére ezt a kérvényét elutasították,²² az a kérelem azonban, melyet Széchenyi előbb a Hajdú-Bihar Megyei Tanácshoz küldött, s amely onnan hivatalból került fel a Belügyminisztériumba, sikerrel járt, és engedélyt adtak Széchenyinek arra, hogy Polgár községből Balatongyörök községbe költözhessen (lásd a 11. számú dokumentumot). Az iratokból sajnos nem derül fény arra, hogy mi lehet a két különböző döntés oka, talán az, hogy a Belügyminisztériumhoz közvetlenül elküldött kérvényével Széchenyi nem tartotta be a véghatározat által számára kötelezően előírt hivatali eljárási rendet, míg a másikkal igen.

Széchenyit valószínűleg nem nagyon érdekelték a számára kedvező döntés körülményei. Örült az engedélynek, és 1951. november 20-án Polgárról átköltözött Balatongyörökre.²³ Utolsó iratunk 1952. január 23-i keltezésű. Ebben Banka Pál²⁴ rendőr őrnagy, a Veszprém Megyei Rendőrkapitányság vezetője arról tájékoztatta a Belügyminisztérium IV/9. Rendőrhatósági Osztály vezetőjét, hogy a balatongyöröki tanácselnök a rendőrség és a fennálló rendelkezések mellőzésével Széchenyi számára 12 napra budapesti eltávozást engedélyezett orvosi kezelés végett. Erről értesítette a megyei tanácsot azzal, hogy a balatongyöröki tanácselnököt vonja felelősségre (lásd a 12. számú dokumentumot). A jelentéshez az őrnagy csatolta a balatongyöröki tanács engedélyét, amelyet Vörös Rudolf tanácselnök 1951. december 21-én állított ki,²⁵ és az 1951. december 27-i orvosi igazolást is, amely szerint Széchenyi Zsigmond december 22–27. között a budapesti II. számú Belgyógyászati Klinikán kezelés céljából megjelent, és még további 6-8 napi kezelésre lenne szüksége gyógyulása érdekében.²⁶

Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga²⁷ itt véget ér, megpróbáltatásai azonban távolról sem. Egyik visszaemlékezésében beszél internálásáról,²⁸ másfél éves állami vendégségéről, amelyet a sopronkőhidai „üdülőben” töltött el, és egy telelésről is, amely a Mosoni utcai toloncházban érte.²⁹ Csak 1959-ben változott meg körülötte a légkör, ekkor költözhetett vissza Budapestre, ismét megjelenhettek korábban kiadott könyvei, és az év végén újra Afrikába utazhatott egy hivatalos állami expedíció tagjaként.³⁰

A dokumentumokat mai központozással, az értelemzavaró hibák kijavításával közlöm. Ahol mégis meghagyom az eredeti, régies vagy téves szóalakot, ott ezt jelölöm. Az eredeti szövegben található kiemeléseket kurziválással különböztetem meg. A dokumentumok után faksimile formában négy formanyomtatványt is csatolok.

Dokumentumok

1. Széchenyi Zsigmond 1951. június 20-i mentesítési kérelme

Belügyminisztérium

Budapesti Rendőrkapitányság
Budapest, Deák Ferenc utca 16/18.

Kérem a 8130/1939. M.E. sz. és a 760/1939. B.M. sz. rendelet értelmében a 00509. sz. véghatározat alól való mentesítésemet, annál is inkább, mivel a fenti rendelettel szemben

annak idején életem kockáztatásával vállaltam az üldözöttek mentését. Ennek bizonyosságát, néhány mell[ékelt] nyilatkozattal, legalábbis részben, igazolhatom.

Mentesítesemet továbbá a Népi Demokrácia érdekében az elmúlt években végzett *újjáépítő munkámra való tekintettel* is kérem, valamint abból a célból, hogy ezen munkámat folytatva, tudásomat az új magyar tudomány terén továbbra is hasznosíthassam.

Budapest, 1951. jún. 20-án

Széchenyi Zsigmond

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 17. Géppel írt tisztázata, Széchenyi Zsigmond saját kezű aláírásával. Az aláhúzott részeket kurziválással jelölöm.]

2. Dr. Gábor Gyuláné 1951. június 19-i igazolása³¹

T.
Széchenyi Zsigmond

Budapest

Kérésére hálatelt szívvel igazolom, hogy 1944-ben a legszörnyűbb nyilas üldöztetések idején védelmet és életet jelentő menedéket nyújtott (mint teljes ismeretlenek) úgy nekem, mint akkor még vőlegényem kisfiának és velünk együtt számos üldözöttnek. Minden ellenszolgáltatás nélkül csupán emberbaráti szeretetből és a náci, azaz nyilasok elleni gyűlöletből.

Úgy magam, mint nevelt fiam Önnek köszönhetjük, hogy megérhettük 1945-ben a Felszabadulást.

Őszinte hálával
igaz híve

Dr. Gábor Gyuláné
Budapest
Március 15. tér 7.

Budapest 1951. VI. 19.

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 18. Kézzel, kék színű tollal írt tisztázata, Dr. Gábor Gyuláné saját kezű aláírásával.]

3. Dr. Nagy Gyula 1951. júniusi igazolása

T.
Széchenyi Zsigmond
Úrnak
Budapest

Kérésére: készséggel és tiszta lelkiismerettel igazolom, hogy Ön 1944-ben, a féktelen náci terror idején, amikor mi kiszolgáltatott üldözöttek voltunk, igaz emberbarátként állt mellénk, és önzetlenül ajánlotta fel segítségét.

Segítő szándékkal ajánlotta fel anyagi segítségét, sőt otthonát is, ahol – értesülésünk szerint – igen sok sorstársunknak nyújtott az üldözés elől menedéket válogatás és ellenszolgálatnak még a gondolata nélkül is.

Amidőn jóságáért és segítési készségéért igaz szívvel mondok ezúton is hálás köszönetet,

Budapest 1951. június

szívélyesen üdvözli
őszinte híve:
Dr. Nagy Gyula

Lakás:
Bpest. Sztálin út 46.

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 19. Kézzel, kék színű tollal írt tisztázatot, Dr. Nagy Gyula saját kezű aláírásával. A bal alsó sarokban lévő lakáscímet sötétebb kék színű tollal valaki más írta fel az iratra. Az irat hátoldalán látható a kérelem elbírálása: pecsétnyomóval felvitt lila színű „NEM” felirattal. Felette kék színű ceruzával felírva: „509”, alatta pedig fekete színű ceruzával írt három darab aláírás: Fehér, Sándor, Rudas³².]

4. Széchenyi Zsigmond panasza, amely egyben mentesítési kérelem is

T.
Budapesti Rendőrkapitányság
Budapest

Alulírott Széchenyi Zsigmond volt budapesti /I[akcím] Úri utca 52./, jelenleg Polgár községi /I[akcím] Tanya 88./ lakos a Belügyminisztérium 00509/951. számú véghatározata ellen panasszal élek, és kérem a sérelmes véghatározat hatályon kívül helyezését és engedélyezését annak, hogy Budapesten tartózkodjam, és eddigi foglalkozásomat folytathassam.

Indokok:

1.) Nevem nem Széchy, hanem Széchenyi. Abból a családból származom, melyről M. Dubinyin³³ akadémikus, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának küldöttségvezetője megállapította, hogy a Magyar Tudományos Akadémiát Széchenyi István³⁴ kezdeményezésére alapították. Családom 1825-ben már haladó volt. /Lásd: Akadémiai Értesítő LVII. kötet 482. füzet 15. oldal, felülről [a] hatodik bekezdés³⁵./

2.) Én is haladó voltam és oroszbarát. Ennek bizonyítására hivatkozom 1937-ben megjelent „Alaszkában vadásztam” című művem 11. oldalának felülről a harmadik bekezdésére, melyben megírtam, hogy Alaszkát Popoff Péter egyszerű halász fedezte fel, akinek dicsőségét a cári uralom elsikkasztotta, és a felfedezés dicsőségét Bering tengernagy sikerének tüntette fel. Ebben leírtam, hogy az USA fillérekért vette meg a földrészt a cároktól, és azt, hogyan zsákmányolja ki. Ez maga is elég volna arra, hogy bizonyítsa az én haladó gondolkodásomat.

3.) Előadom, hogy az én foglalkozásom sohasem volt „földbirtokos”, mert soha sem birtokomban, sem birlalatomban [sic!] földbirtok nem volt. Földesúri hasznaim nem voltak, hanem egész életemet az ország érdekében töltöttem el mint vadász expedíció [sic!] tagja vagy vezetője, és java zsákmányomat ingyen bocsátottam az akkori Magyar Nemzeti Múzeum rendelkezésére.

Ezzel a tényeimmel részben emeltem a természetrajzi szertár nivóját, részben az ország hírnevét öregbítettem.

4.) Munkás életemet a felszabadulás után is folytattam. Teljesen beilleszkedtem a dolgozók szocializmust [sic!] építő államába, aminek bizonyítására csatolom 1./ alatt munkáltatóm, a

Mezőgazdasági Múzeum igazolványának hiteles másolatát, 2./- alatt az Országos Természettudományi Múzeum Főigazgatóságának igazolványát hiteles másolatban és 3./- alatt az Erdészeti Tudományos Intézet igazolását. Ezekből az okiratokból megállapítható, hogy a felszabadulás óta állandóan szakmámban dolgozom, minden szak- és tudományos kérdésben készséggel állottam a hatóságok és tudományos intézetek rendelkezésére. Tudásomat igyekeztem másoknak átadni azzal, hogy tudományos szakmunkákat fordítottam, melyeknek szaknyelvét egyedül bírom. Pillanatnyilag nincsen olyan ember, aki tudná munkámat és tudásomat pótolni. Szüksége volna rám a fentebb hivatkozott mindhárom intézetnek, és én pedig minden tudásommal szívesen dolgoznék, ha erre mód adatnék részemre.

5.) Annak ellenére, hogy megkérdezésem nélkül arisztokratának születtem, mégis azt érzem, hogy én nem tartozom azok közé, akiről a Belügyminisztérium hivatalos nyilatkozata megjelent, hanem hasznos tagja vagyok a dolgozók társadalmának.

6.) Hivatkozom, hogy 1944-ben szembeszálltam a nyilasokkal, és amint mentesítési kérelmemben igazoltam, akkori üldözötteknek nyújtottam menedéket önzetlenül. Tudom, hogy ez nem érdem és nem ok arra, hogy ezért bármi kedvezményben is részesüljek, de bizonyíték arra, hogy én nem voltam nyilas, hanem az [a] dolgos ember, akinek magamat 1–4.) alatt az igazsághoz híven megrajzoltam.

Ha figyelembe veszik [a] fent előadottakat, akkor megállapítható, hogy az engem ért méltánytalanság országos érdeket sért, valamint az is világos lesz, hogy ezt én nem érdemeltem meg és mindez indokolja fellebbezésemet, illetve panaszomat.

Tisztelettel:
Széchenyi Zsigmond

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 23. Géppel írt tisztázata, Széchenyi Zsigmond saját kezű aláírásával. Dátum nélkül. Az irat hátoldalára kézzel, kék színű tollal két számot írtak: „183035” és „00509”. Itt található a Belügyminisztérium iktatóbélyegzője (iktatószám: 00509/1, érkezett: 1951. jún. 30., mellékletek: 1 darab), és a kérelem elbírálása (a pecsétnyomóval felvitt lila színű „NEM”) is. Mindezek alatt kézzel, ceruzával felírva: „Széchenyi Zsigmond Hajdú Polgár, Tanya 88.”]

5. A Mezőgazdasági Múzeum főigazgatójának 1951. június 20-i kérelme

Másodpéldány

BUDAPESTI RENDŐRKAPITÁNYSÁG
BUDAPEST, V., DEÁK FERENC U. 16.

A Mezőgazdasági Múzeum 1951. évi tudományos tervében szereplő *erdőgazdasági kiállítás* jelenleg folyó rendezésében, valamint a múlt évben elkészült vadgazdálkodási kiállítás továbbfejlesztésében közreműködő Széchenyi Zsigmondot a Belügyminisztérium 00509.³⁶ sz. végzésével a mai napon a főváros területéről kitiltotta.

Tekintettel arra, hogy a vezetésem alatt álló intézet munkájában Széchenyi Zsigmond *különleges szakértelme miatt pótolhatatlan*, kérem a részére kiadott végzés hatálytalanítását.

Széchenyi Zsigmond 1947-ben a „MALLERD”³⁷ kötelékében mint vadászati felügyelő működött, 1949–50-ben az Erdőközpont Anatómiai Intézetének vezetője volt. 1950-ben mint szakértő a Természettudományi Múzeum „Afrika Állatvilága” című zoológiai kiállítás rendezésében vett részt. 1950. év második felében a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából rendezte a Mezőgazdasági Múzeum jelenleg is látogatott, nagy sikerű

vadgazdálkodási kiállítását. 1951. év első felében az Erdőgazdasági Tudományos Intézetnek végzett vadbiológiai tudományos fordításokat. 1951. jún. 1-től pedig, a Földművelésügyi Minisztérium engedélye alapján, mint pótolhatatlan szakértő *ismét a Mezőgazdasági Múzeum alkalmazásában áll.*

Különös szempontja Széchenyi Zsigmond foglalkoztatásának az a körülmény, hogy a legnagyobb tapasztalatú exotikus [sic!] és a legjárta hazai vadbiológiai és vadászati szakértő. Több tudományos expedíciót vezetett Afrika, India és Alaszka vadonságaiba. Ezen utazásairól szóló tapasztalatait 7 különböző munkában³⁸ adta közre, melyek ma is a hazai könyvpiacra szerepelnek. Expedícióiról a Természettudományi Múzeum jelenlegi „Afrika Kiállítása” is megemlékezik. A hazai szarvasról 1948-ban, a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából írt könyvet.³⁹

Széchenyi Zsigmondon kívül Kittenberger Kálmán⁴⁰ az egyedüli, hazánkban élő exotikus [sic!] vadbiológiai és vadászati szakértő, aki magas kora ellenére is, az Erdészeti Tudományos Intézet vadgazdaságtudományi osztályának kutatója ugyan, de munkaeje már erősen csökkent, és így a beosztásával járó munkáján túl igénybe nem vehető.

Széchenyin és Kittenbergeren kívül, a hazai vadászat ismert szakértője volt még Nádler Herbert⁴¹, ny[ugalmazott] állatkerti igazgató, aki azonban a közelmúltban elhunyt. Így tehát Széchenyinek mint a legfiatalabb magyar vadászati zoológusnak foglalkoztatása, tudományos kádergazdálkodási szempontból is elsőrendű *szakmai érdeknek tekinthető.*

Megvizsgálván Széchenyi Zsigmond politikai beállítottságát, megállapítottam, hogy az 1945. évi 1080/1945. M.E. sz. rendelet⁴² értelmében szabályszerűen igazolták. Megállapítottam azt is, hogy 1945. július óta a Magyar Szovjet Társaságnak tagja. Legjobb tudomásom szerint sem múltbeli, sem felszabadulás utáni magatartásában semmi olyan momentum nincs, mely őt a Népi Demokráciával szembeállítaná. Az újjáépítés érdekében rábízott munkához mindig jól viszonyult, és azt a köz érdekében állóan, jól végezte el.

Fent elmondottak alapján ismételten kérem a Széchenyi Zsigmond (I. ker. Uri u. 52.) kitelepítéséről kiadott végzés sürgős hatálytalanítását.

Kelt Budapesten, 1951. jún. 20.

S. Szabó Ferenc⁴³
főigazgató

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 11. Géppel írt másodlat, S. Szabó Ferenc saját kezű aláírásával. A lap alján a Mezőgazdasági Múzeum körpecsétje látható. A szövegben lévő aláhúzással kiemelt részeket kurziválással jelölöm.]

6. Az Országos Természettudományi Múzeum Főigazgatóságának 1951. június 20-i igazolása

Országos Természettudományi Múzeum
Főigazgatóság
Bp. Baross u. 13. sz. Tel: 331-776

Másolat

IGAZOLVÁNY

Az Országos Természettudományi Múzeum Főigazgatósága ezennel igazolja, hogy Széchenyi Zsigmondot mint exotikus [sic!] területek utazóját és a nagyvadak életének elismert és kiváló szakértőjét a múzeum ötéves népnevelési tervének keretében megrendezett kiállításai, elsősorban az „Afrika élővilága” kiállítás rendezésében több ízben foglalkoztatta, és a jövőben is szükségesnek látja szaktanácsait és útmutatásait igénybe venni.

Mindezek alapján múzeumunk a maga részéről is csatlakozik a Mezőgazdasági Múzeum beadványához, és javasolja nevezettnek kitelepítés alóli mentesítését.

Budapest, 1951. VI. 20.

P.H. (Dr. Boros István⁴⁴)
az Országos Természettudományi
Múzeum főigazgatója

Másolat hitelül:
Orosz Jenőné

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 15. Géppel írt másolat, Orosz Jenőné saját kezű aláírásával. A lap alján az Országos Természettudományi Múzeum Főigazgatóságának körpecsétje látható.]

7. Az Erdészeti Tudományos Intézet Vadgazdaságtudományi Osztály vezetőjének 1951. június 27-i igazolása

Erdészeti Tudományos Intézet
Vadgazdaságtudományi Osztály
Budapest, II. Kunfi Zs. út 44.

Igazolás

Igazoljuk, hogy Széchenyi Zsigmond, aki 1947-től a Mallerd alkalmazottja volt mint vadászati felügyelő, majd 1949/50-ben a Mallerd jogutódjának, az Erdőközpontnak vadanatómiai állomását vezette, majd ennek megszűntével a Mezőgazdasági Múzeum vadászati szakértője lett, ezen alkalmaztatása mellett Intézetünknek vadgazdaságtudományi vonatkozású szakfordításait Budapestről való kitiltásáig rendszeresen végezte. E fordításokban a külföldi vadgazdaságtudományi munkák a magyar viszonyokra alkalmazható és a vadgazdaságtudomány mai fejlettségének megfelelő átdolgozásban kerültek átültetésre, tehát a fordítótól a szaknyelvben való jártasságon kívül különleges vadgazdaságtudományi felkészültséget is kívántak. E sokirányú követelménynek hazánkban ez idő szerint sajnos egyedül Széchenyi Zsigmond felelt meg, aki amellett, hogy négy nemzet vadászati szaknyelvét beszéli tökéletesen, a külföldi szakirodalmat egyedülállóan ismeri, és vadászati szakkérdésekben nemzetközileg elismert tekintély.

Fentiekre tekintettel az említett szakfordításokon, illetve szakirodalmi munkákon kívül Intézetünk Széchenyi szakvéleményét is több ízben volt kénytelen vadgazdaságtudományi kérdésekben igénybe venni.

Más megfelelő szakkáder hiányában az említett munkák elvégzésében Intézetünk számára Széchenyi ez idő szerint még pótolhatatlan szakember. Így az okszerű kádergazdálkodás alapján a Mezőgazdasági Múzeum kéréséhez csatlakozva kérjük az említett munkák elvégzésére Széchenyi Zsigmond kitelepítésének felfüggesztését.

Budapest, 1951. június hó 27-én.

osztályvezető

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 22. Géppel írt tiszttáza, az osztályvezető olvashatatlan aláírásával. Az aláírás mellett az Erdészeti Tudományos Intézet körpecsétje található.]

8. Széchenyi Zsigmond áttelepülési kérelme, amelyet Hajdú-Bihar Megye Tanácsa Végrehajtó Bizottságának küldött el

Hajdú-Bihar megye Tanácsa végrehajtó bizottságának

Debrecen

A Belügyminisztérium Budapesten, 1951. június 19-én kelt 00509. számú véghatározatával engem Budapestről kitiltott, és tartózkodási helyemül a Polgár községhez tartozó 88-as számú tanyát jelölte ki, egyben kilátásba helyezte, hogy amennyiben másutt szeretnék letelepedni, ez irányú kérésemet mérlegelni fogja.

Csatolom tehát eredetben ismerősöm, Reznik János balatonyöröki lakos nyilatkozatát, mely szerint nevezett hajlandó engem befogadni. Ezen nyilatkozatot a balatonyöröki községi tanács jóváhagyólag tudomásul vette.

Kérem tehát, hogy Balatonyörök községbe való átköltözésemet engedélyezni szíveskedjenek.

Kérésemet a következőkkel indokolom és támasztom alá:

a) A mellékelt bizonylatok tanúsága szerint, a felszabadulás óta úgyszólván állandóan állami szolgálatban dolgoztam, nevezetesen: 1947-49-ben a „Mallerd” kötelékében mint vadászati felügyelő, 1949-50-ben mint az Erdőközpont Anatómiai Intézetének vezetője, 1950-ben a Természettudományi Múzeum „Afrika Állatvilága” című zoológiai kiállítás rendezésében vettem részt, 1950. év második felében pedig a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából rendeztem a Mezőgazdasági Múzeum nagyszerű vadászati kiállítását. 1951 első felében az Erdőgazdasági Tudományos Intézetnek vadbiológiai tudományos szakfordításokat végeztem. 1951. június 1-től pedig a Földművelésügyi Minisztérium engedélye alapján ismét a Mezőgazdasági Múzeum alkalmazásában állottam, ott kaptam kézhez a kitiltási véghatározatot.

b) Az ugyancsak mellékelt, s a budapesti II. számú belgyógyászati klinika által kiállított orvosi bizonyítvány tanúsága szerint állandó orvosi kezelés alatt állottam Budapesten, és jelenleg is állandó orvosi kezelésre van szükségem. Erre azonban a jelenleg kijelölt tartózkodási helyemen nem nyílik lehetőségem, tekintve, hogy a legközelebbi orvostól 13 km-es távolságban, magányos tanyán tartózkodom. A mellékelt orvosi bizonyítványból az is kitűnik, hogy fizikai munkára alkalmatlan vagyok. Ezért arra igyekszem, hogy a múltban is sikeresen folytatott szellemi munkámat bocsássam továbbra is a népi demokrácia rendelkezésére. Kérem tehát, adjanak nekem alkalmat arra, hogy az elmúlt 6 év alatt végzett, de még be nem fejezett tudományos munkáimat, legalább is részben, tovább folytathassam. Itt elsősorban az Erdészeti Tudományos Intézet számára végzett és félbemaradt szakfordítási munkákra célok, melyeknek sikeres folytatása jelenlegi tartózkodási helyemen keresztülvihetetlen, mivel az nem emberi elszállásolásra készült, és így azon sem ajtó, sem ablak nincsen, és egyéb hiányosságai is vannak.

Ezzel szemben a kérvényezett áttelepítési helyemen fent vázolt tudományos munkáimat zavartalanul folytathatnám, s egyben orvos közelében is tartózkodhatnék.

Szabad legyen végül megemlítenem, hogy Széchenyi Istvánnak, a „legnagyobb magyar”-nak egyenes leszármazottja vagyok, és bár távol áll tőlem, hogy szerény személyemet bármely tekintetben vele összehasonlítsam, mégis utalok rá, hogy az általa

képviselt gondolatok annyira haladóak voltak, hogy azok ma a népi demokrácia idején is méltánylásra találnak.

Hozzá hasonlóan életem egész munkáját én is a tudományos kutatás szolgálatába állítottam. Fáradtságos Afrika-kutatásaim eredményeit a magyar tudomány fejlesztésére fordítottam, aminek bizonyosságául utalok arra, hogy az erre vonatkozó dokumentumok a Nemzeti Múzeum kiállításában ma is láthatók.

A népi demokrácia célkitűzésének ismeretében biztosra veszem, hogy tudományos munkámmal, ha ennek elvégzésére alkalmas környezetbe juthatok, még komoly hasznára lehetnék hazámnak.

A népi demokrácia felfogásával pedig összeegyeztethetetlen, hogy egy használható munkaerő a fent vázolt akadályok miatt, ne dolgozhassék.

Ismételten kérem tehát, hogy kérésemet az elmondottak alapján méltányolni és nekem a kért áttelepítést engedélyezni szíveskedjenek.

Tisztelettel:

Széchenyi Zsigmond
(:Széchenyi Zsigmond
Polgár Tanyaszám: 88 sz.
Hajdú-Bihar megye:)

drb. melléklet:

1. Balatonyöröki tanács nyilatkozata
2. Orsz. Természettudományi Múzeum igazolványa
3. Mezőgazdasági Múzeum kérvénye
4. Erdészeti Tudományos Intézet igazolása
5. Bpesti Belklinika orvosi bizonyítványa

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 28. Géppel írt tisztázata, Széchenyi Zsigmond saját kezű aláírásával. Dátum nélkül. Az irat jobb felső sarkában egy 6 forintos illetékbélyeg található. A hátoldalon, Széchenyi aláírása alatt pecsétnyomóval felhelyezve: „LEZÁRVA”, olvashatatlan kézírással két szó és egy dátum: 1951. okt. 24. A mellékletek felsorolása alatt található a Hajdú-Bihar Megye Tanácsa Végrehajtó Bizottsága III. Igazgatási osztályának iktatóbélyegzője (érkezett: 1951. aug. 11., száma: K.341, melléklet: 5 darab, előadó: M.). Alatta a Belügyminisztérium iktatóbélyegzője látható (iktatószám: 00509/3, érkezett: 1951. okt. 6., melléklet: 5 darab) és a hozzá tartozó, kék színű tollal írt szöveg: „vele előzmény”. Ez alatt látható egy piros ceruzával felírt megjegyzés: „áth engedéjezem” és egy olvashatatlan szignó.]

9. Reznik János 1951. július 15-i nyilatkozata

Nyilatkozat

Alulírott Reznik János balatonyöröki lakos ezennel kötelezőleg kinyilatkoztatom, hogy hajlandó vagyok ismerősömet, Széchenyi Zsigmond budapesti /I[akcím] Úri utca 52. sz./, jelenleg Polgár községi /Tanyaszám 88. sz./ lakost saját lakásomban lakással ellátni és részére lakást biztosítani.

Erről ezt a nyilatkozatot saját kezűleg Balatonyörök község Tanácsának végrehajtó bizottsága előtt írtam alá azzal, hogy [a] befogadáshoz szükséges lakással rendelkezem. Balatonyörök, 1951. július 15.

Reznik János

Balatongyörök község Tanácsának végrehajtó bizottsága

Balatongyörök község Tanácsának végrehajtó bizottsága Reznik János balatongyöröki lakos nyilatkozatában foglaltakat tudomásul vesszük és láttamozzuk.
Balatongyörök, 1951. július 15.

Vörös Rudolf
vb. elnök

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 25. Géppel írt tisztázat, Reznik János és Vörös Rudolf saját kezű aláírásával. Vörös Rudolf aláírása mellett Balatongyörök község Tanácsának körpecsétje látható.]

10. Dr. Pálos László 1951. május 24-i orvosi igazolása

Széchenyi Zsigmond budapesti lakost a II. sz. Belklinikán járóbetegként kivizsgáltam, és nevezettnél hypertoniát,⁴⁵ min.grad.myodegeneratió cordist,⁴⁶ továbbá k[özé]p.-fül eredetű vertigót⁴⁷ állapítottam meg.

Gyógyszereszedést, orvosi ellenőrzést és időszakos fülgyógyászati kontrollt javasoltam.

Budapest, 1951. V. 24.

Dr. Pálos László⁴⁸
egyetemi tanársegéd

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 10. Géppel írt tisztázat, Dr. Pálos László saját kezű aláírásával. Az irat tetején a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem II. sz. Belklinika Budapest, VIII., Szentkirályi utca 46. Telefon: 136-142 hosszú bélyegzőjének lenyomata látható.]

11. Cziráki Ferenc rendőr százados 1951. november 5-i határozata

Belügyminisztérium
Bp., VI. Vörösmarty u. 32.
Telefon: 126-670
Szám: 00509/3-1951

Szigorúan bizalmas

Határozat

Jelen határozatommal a 00509. sz. határozatot akként módosítom, hogy Dr. Széchenyi Zsigmond részére Polgár község helyett (Hajdú-Bihar m.) Balatongyör[ö]k (Veszprém m.) községet jelölöm meg kényszertartózkodási helynek.

Ennek alapján fent nevezettnek engedélyt adok arra, hogy Polgár községből Balatongyör[ö]k községbe költözhessen.

Erről értesítem: a Hajdú-Bihar megyei r. kapitányságot,
a Veszprém megyei r. kapitányságot,
a Budapesti r. kapitányságot,
Dr. Széchenyi Zsigmond gróf Polgár Tanya 88. sz. alatti lakost.

Budapest, 1951. november 5.

Cziráki
(:Cziráki Ferenc)
r. szds.

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 30. Géppel írt tisztázat, Cziráki Ferenc rendőr százados saját kezű aláírásával. A dátum alatt, piros színű ceruzával felírva a következő feljegyzés látható: „exp[ediálva] 11/6” és egy olvashatatlan szignó.]

12. Banka Pál rendőr őrnagy 1952. január 23-i jelentése

Veszprém Megyei Rendőrkapitányság, Veszprém
Vörös Hadsereg tér 9. Telefon: 110. Pf: 11.

022/2-1952

Tárgy: *Dr. Széchenyi Zsigmond ügye*
Mell[éklet]: 2 db

Belügyminisztérium IV/9. Rendőrhatósági Osztály Vezetőjének,

Budapest

Jelentem, hogy nevezett a Belügyminiszter Elvtárs Balatonyörökre tiltotta ki, mely a rendelet értelmében részére kényszertartózkodási helynek számít. Nevezett részére Budapestre eltávozást csak a Belügyminiszter Elvtárs engedélyezhet.

Ennek ellenére a Balatonyöröki községi tanács elnöke a rendőrség, s a fennálló rendelkezések mellőzésével részére 12 napra Budapestre eltávozást engedélyezett orvosi kezelés végett.

A tanács engedélyét és az orvosi bizonyítványt csatoltan felterjesztem.

Egyben jelentem, hogy a megyei tanácsot fentiekről értesítettem, felhívtam, hogy a helyes intézkedésekről a hatáskörébe tartozó szerveit értesítse ki, s a balatonyöröki tanácselnököt vonja felelősségre.

Veszprém, 1952. január 23.

A megyei kapitányság vezetője:

Banka Pál
r. őrnagy

[ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 34. Géppel írt tisztázat, Banka Pál rendőr őrnagy saját kezű aláírásával. A ceruzával aláhúzott részt kurziválással jelölöm. Az irat jobb felső sarkára ceruzával a következőket írták: „dr. Széchenyi Zsigmond” és „Iráttár”. A szöveg alá ceruzával a következő számot írták: „509”.]

Sorszáma: 3628

1./ Az adatgyűjtőnél számbavett személyek neve, valamint családtagjainak
/ : gyermek, házastárs és egyéb vele egy háztartásban élő családtagok/
neve: Graf Lichy Zsigmond

2./ Lakásának címe: Spart, I ker. Hri-u 52a
1160-

3./ Születési helye és ideje: Lárpösküllé, 1898

4./ Anyja neve: Ludwiga Korckus

5./ Iskolai végzettsége:

6./ 1920-tól 1951-ig hol dolgozott és milyen minőségben:
Sóbátrakon volt 1945-ig

Adatgyűjtő kérdőív 1. oldal

Jelenlegi foglalkozása /: hol, milyen beosztásban dolgozik és mióta
dolgozik ott /: nem dolgozik

Képzettségének megfelelő munkakörben dolgozik-e: nem dolgozik

Tanulmányait hol végezte:

1944-ben hol lakott: itt lakott

1945. I. hótól 1951-ig hol lakott: ottlakott itt lakott

Adatgyűjtő kérdőív 2. oldal

12./ Jelenlegi lakásában mióta lakik: 1940-óta

13./ Hányan laknak a lakásban és kik azok: Graf Lichy Zsigmond

14./ Családtagjai közül hányan vannak állásban, kik azok és hol dol-
goznak, milyen munkakörben:

Adatgyűjtő kérdőív 3. oldal

15./ Hány szobás a lakás melyben laknak: 2 szoba előszoba konyha
szoba fürdőszoba

16./ Családi körülményének és munkakörének szempontjából kielégítke-e
lakásviszonyai: igen

17./ Mennyi a szolgálati viszonyból származó jövedelme:

18./ Mennyi lakbért fizet: 150 forint Havi

19./ Legutóbbi népszámláláskor hol volt beosztva: Spart

Az adatokat szolgáltatották: Szociálisták József Hóspit

Megjegyzés: Flakbürgből elittára került négy ismerős férőnek
Honi de to to k székben lakta, hogy elitta ismerős németek
jéknek nagy munka

Spart, 1951 máj. 14-én
József Pál...
aláírás

Adatgyűjtő kérdőív 4. oldal

Bellügyminisztérium.
szám.
00509 Véghatározat.
 I.
 1949. szeptember 22. eredeti foglalkosán volt. Előzetesen Budapest ker. utca. sz. alatti lakost és vele egy hástartásban élő
 a 8130/1939.M.E.számú rendelet és a 760/1939.E.M.számú rendelet alapján Budapest területéről azonnali hatállyal kiltatva és lakhelyül
 A kiltatás következtében megürsenedő lakást/lakrészt/a 6.000/20 sz. rendelet értelmében igénybe veszem, lakását 24 órán belül átadni köteles.
 Budapest, 1951.
 P.H.
Tudnivalók a tulajdonosi
00509 szám.
 É r t e s í t é s
 a házfelügyelő részére.
 Budapest, 1951.
00509 számú bellügyminisztériumi véghatározatot és a hozzácsatolt egyetemes lakásbentartó véghatározatot átvetttem.
 Budapest, 1951.
 aláírás:
 házfelügyelő:
 ALZ 256-00509/1951

Tudnivalók:
 1./ A véghatározattal együtt kiküldetésre került a kijelölt lakhely azerint illetékes megyei Tanács véghatározata, amely lakásról gondoskodik.
 2./ Uj lakhelyén munkába állításáról kivánságára a helyi Tanács gondoskodik.
 Budapest, 1951.
 aláírás:
 ALZ 256-00509/1951

Véghatározat Széchenyi Zsigmond kitelepítéséről 1. oldal

Véghatározat Széchenyi Zsigmond kitelepítéséről 2. oldal

00509 szám.
 dr. Széchy Zsigmond gr. fogl.
 Lakás.
 Vele elköltöztetendők
 Pályaudvar.
 Kocsi.
 A rendőr jelentése az elköltöztetésről /hiányról/
 1951. hó. nap. Átvétel igazolása:
 aláírás
 szerelvény parancsnok
 ALZ 256-00509/1951

Rendőrségi jelentés az elköltöztetésről

.. 1304/1951 .. szám .. Hajdu-Bihar .. megye

1./ A lakástulajdonos foglalkozása: .. gazdálkodó ..

2./ Az igénybevett szoba nagysága: .. 4 x 4 ..

3./ A házban hány lakás van: .. 1 ..

467/256-00509/1951

Hajdú-Bihar megyei határozat Széchenyi Zsigmond elhelyezéséről

¹ Bwana Kelele, azaz „Csendlegyen úr”, így hívták Széchenyi Zsigmondot az afrikai vadászexpedícióit kísérő bennszülöttek. Azért kapta ezt a nevet, mert esténként a lefekvés után is folyamatosan lármázó bennszülötteket a „Kelele!”, azaz „Csend legyen/Fogd be a szád!” felszólítással próbálta elhallgattatni. Lásd Széchenyi, 2003. 39.

² „Gyermekkorom óta dédelgetett álmod volt földünk valamennyi vadállatának zsákmányul ejtése!... Sorra veszed majd a világ minden táját – lovaltam bele magam egyre hevesebben – összegyűjtöd valamennyi vadállat fajtáját, látványos bemutatót nyújtasz a hazai közönségnek – megfelelő beléptidíj ellenében. A pénzből aztán mihelyt kellőképpen felszaporodott, újabb expedícióra indulsz!” Lásd Györgyevics, 1992.

³ Hatalmas gyűjteménye volt az afrikai állatok trófeáiból. Afrika 130-féle nagytestű vadállata közül 80-félét sikerült begyűjtenie. Gyűjteménye azonban 1944-ben, Budapest ostromakor az Istenhegyi út 87. szám alatt álló villájával együtt teljesen megsemmisült.

⁴ 14 könyve, 52 kiadásban, több nyelven, több mint másfélmillió példányban jelent meg.

⁵ Amit persze jogilag nem tehettek volna meg, hiszen 1951-ben valóságos háborús körülmény nem állt fent.

⁶ Bővebben lásd Széchenyi, 2008.

⁷ A középkori alapokra épült kétszintes ház egyik földszinti lakásában élt Széchenyi. Emlékét féldomborműves réztábla jelzi a falon, melynek szövege: „Gróf Széchenyi Zsigmond vadászíró 1898–1967. Ebben a házban élt, innen telepítette ki az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) 1951 júniusában.” Ebből a házból azonban nem Széchenyi volt az első kitelepített. Kb. egy hónappal korábban, 1951. május 25-én innen vitték el gróf Zichy Györgyöt és családját is. Az ő kényszerlakhelyük Tiszasüly község lett. Lásd ÁBTL 2.5.6. 03471/1951. Az Úri utcából rajtuk kívül még számos család jutott hasonló sorsra. Érdekes, hogy közülük több család szintén Polgár községbe került: báró Rudnyánszky Gyula és családja a 22. sz. alól (Lásd ÁBTL 2.5.6. 00516/1951.), gróf Szapáry Paula és családja a 24. sz. alól (Lásd ÁBTL 2.5.6. 00545/1951.) és Szép László az 58. sz. alól (Lásd ÁBTL 2.5.6. 00455/1951.). Nagy Eleket és családját a 6. sz. alól Tiszasüly községbe (Lásd ÁBTL 2.5.6. 03437/1951.), Hullám Ernőt és fiait a 8. sz. alól Adács községbe (Lásd ÁBTL 2.5.6. A00878/1951.), Ibrányi Györgyöt és családját a 12. sz. alól Csanádapáca községbe (Lásd ÁBTL 2.5.6. 05397/1951.), gróf Uchtritz Amadé Emilnét a 14. sz. alól Erdőbénye községbe (Lásd ÁBTL 2.5.6. 02668/1951.) és Berg Tibort és családját a 15. sz. alól Kék községbe (Lásd ÁBTL 2.5.6. 01949/1951.) telepítették ki.

⁸ Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. Gróf Széchenyi Zsigmond kitelepítési anyaga 2. Az irat faksimile formában található a forrásközlés végén. Érdekes, hogy a kérdőíven mennyi hibás adat szerepel. Elírták például Széchenyi vezetéknevét az 1. pontnál; Széchy-t írtak a Széchenyi helyett. (Ennek oka valószínűleg a BM adatbázisában lévő hibás névalak lehetett. Ezt bizonyítja, hogy más iraton is ez a helytelen vezetéknev szerepel. Lásd még: ÁBTL 4.1. A-288. 39.) Az adatlap 13. pontjánál viszont már helyesen írták le a nevet, minden bizonnyal a házfelügyelő észrevétele nyomán. Tévesen adták meg Széchenyi születési helyét is, ő ugyanis Nagyváradon született, 1898. január 23-án. Az viszont igaz, hogy gyermekora jó részét a Fejér megyei Sárpentelén, a család birtokán töltötte. Helytelenül adták meg Széchenyi édesanyja nevét is, ami helyesen: Ledebur Wicheln Karolina. És az sem igaz, hogy a kitelepítésre ítélt vadász író nem dolgozott 1951-ben, hiszen a későbbi dokumentumokból kiderül, hogy Széchenyi ekkor a Mezőgazdasági Múzeum alkalmazásában állt.

⁹ Lásd ÁBTL 4.1. A-287. 1.

¹⁰ A községek területi elrendeződéséről térkép is készült. Lásd Széchenyi, 2008. 62-63.

¹¹ Gróf Teleki Pál miniszterelnök 1939. szeptember 1-jén írta alá az 1939. évi 8.130. M. E. (miniszterelnöki) számú rendeletét, amely a kitiltásról és a rendőrhatalósági felügyelet vagy őrizet alá helyezéssel szövegéről szól. Lásd a rendelet teljes szövegét: MRT, 1939. 1269.

¹² Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter ugyancsak 1939. szeptember 1-jén adta ki az 1939. évi 760. B.M. (belügyminiszteri) számú rendeletét, amely a kitiltásra, valamint a rendőrhatalósági felügyeletre és az őrizet alá helyezésre vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szól. Lásd a rendelet teljes szövegét: MRT, 1939. Magyarországi Rendelet Tára, 1939. VII-IX. füzet. 1450-1456.

¹³ A Magyar Köztársaság kormányának 6.000/1948. Korm. számú rendelete a lakásügy ideiglenes rendezése tárgyában született, és Dr. Bojta Béla államtitkár adta ki 1948. április 9-én. Lásd a rendelet teljes szövegét: MKRT, 1948. 1051-1084.

¹⁴ Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. 3. Az irat faksimile látható a forrásközlés végén.

¹⁵ Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. 4. Az irat faksimile látható a forrásközlés végén.

¹⁶ A kitelepítések végrehajtása keddi, csütörtöki és szombati napokra estek. Lásd Széchenyi, 2008. 109.

¹⁷ Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. 7. Az irat faksimile látható a forrásközlés végén.

¹⁸ Széchenyi a jelzett helyen ezt írta Popoff Péterről: „Pjotr Popovnak hívták azt a derék orosz halászt, akinek bárkája 1711-ben a szibériai partról véletlenül átvetődött az alaszkaire. És miután sikerült ismét hazavetődnie, derék Popov elmesélte tapasztalatait. Hírül hozta, hogy a tengeren túl újabb kontinens emelkedik. Popov szerepe ezzel befejeződik, neve feledésbe vész. Senki sem emlegeti, pedig hát ő volt Alaszka felfedezője! [...] Éljen Popov Péter!” Lásd Széchenyi, 1991. 14.

¹⁹ Vitus Johanssen Bering (1680-1741) dán tengerész, felfedező. Nagy Péter orosz cár megbízásából körülutazta Ázsia keleti csúcsát és megtalálta a később róla elnevezett Bering-szorost, amely egy sekély tengersizor Szibéria és Alaszka között, valamint a később róla elnevezett Bering-tengert, amely a Csendes-óceánnak Szibéria és Alaszka, valamint az Aleut-szigetek által határolt peremtengere. 1741. július 20-án Alaszkaiban is partra szállt.

²⁰ Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. 26. Ezt a kérelmet nem közlöm, mert szó szerint megegyezik a 8. számú dokumentummal.

²¹ Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. 29.

²² Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. 27.

²³ Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. 31.

²⁴ Banka Pál (1919–?) 1956-ban, immáron rendőr alezredeként, a Zala megyei Rendőr-főkapitányság vezetőjeként aktívan bekapcsolódott a Zalaegerszegen megalakult Nemzeti Bizottság munkájába. Újságírók részére és a nemzetőrség számára fegyvereket adott ki, és rendszeres kapcsolatot tartott a nemzetőrség parancsnokával. Mindezekért később letartóztatták és 1958. május 2-án a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel bűntette miatt 5 év börtönre, mint főbüntetésre, 5 évre az egyes állampolgári jogok gyakorlásától való eltiltásra és vagyona fele részének elkobzására, mint mellékbüntetésre ítélte. Lásd ÁBTL 3.1.9. V-143298.

²⁵ Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. 32.

²⁶ Lásd ÁBTL 2.5.6. 00509/1951. 33.

²⁷ Az ügyirat 33 darab szálas iratból és 1 darab borítékból áll.

²⁸ A fent ismertetett dokumentumok alapján Széchenyi kényszertartózkodási helyét szabályos engedély nélkül hagyta el. Ha ez tényleg így történt, akkor ez büntetést, internálást vonhatott maga után.

²⁹ Lásd Gyorgyevics, 1992.

³⁰ Széchenyi Zsigmond az 1960-as években közkedvelt vendég volt Kádár János vadásztársaságában. Utolsó afrikai útjáról (1963–1964) is személyesen Kádárral egyezkedett. Lásd Majtényi, 2009. 90–94. Ez azonban nem jelentette azt, hogy Széchenyi ettől kezdve a hatalom számára teljesen megbízható lett volna. Ezt bizonyítják Csanádi fedőnevű ügynök jelentései, aki számára 1960–1961-ben feladatul adták Széchenyi Zsigmond megfigyelését. Lásd ÁBTL 3.1.2. M-37234/1.

³¹ Ezt a dokumentumot teljes egészében közölte könyvében Széchenyi Kinga. Lásd Széchenyi, 2008. 150.

³² A kitelepítések irányítására egy négyfős bizottság alakult, amelynek tagjai a következők voltak: a Budapesti Pártbizottság részéről Fehér László, az ÁVH részéről Sándor Imre államvédelmi őrnagy, a BM részéről Rudas György rendőr alezredes és a Budapesti Tanács részéről Kiss György. A mentesítési kérelmek elbírálása is a feladatuk közé tartozott. Lásd Széchenyi, 2008. 108–109.

³³ Széchenyi itt valószínűleg Mihail Mihajlovics Dubinyin (1901–1993) orosz fizikus-kémikusra gondolt.

³⁴ Széchenyi István (1791–1860) magyar politikus. A reformkor egyik legjelentősebb alakja. 1825-ben a pozsonyi országgyűlésen birtokai egyévi jövedelmét ajánlotta fel a Magyar Tudós Társaság (a későbbi Magyar Tudományos Akadémia) megalapítására. Számos gazdaságfejlesztő beruházást valósított meg Magyarországon. 1848-ban a Batthyány-kormány közlekedés- és közmunkaügyi minisztere volt. Az ő testvére, Széchenyi Lajos volt Széchenyi Zsigmond dédapja.

³⁵ A jelzett helyen megtaláltam a Magyar Tudományos Akadémia fennállásának 125. évfordulója alkalmából 1950. november 26. és december 2. között rendezett ünnepi hét megnyitó üléséről készült beszámolót, amelyen M. Dubinyin akadémikus, a szovjet küldöttség vezetője felolvasta a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának üdvözlését. Ebben valóban ez állt: „A Magyar Tudományos Akadémia, amely 1825-ben az élenjáró magyar értelmiség és elsősorban Széchenyi István kezdeményezésére alakult meg, jelentős segítséget nyújtott a tudomány fejlődésében, és tagjai közül olyan tudósok kerültek ki, mint Bólyai János, a nagy magyar matematikus, Eötvös Loránd, az ismert nevű fizikus, Semmelweis Ignác, a híres orvos és még sokan mások.”

³⁶ Az iraton az eredetileg írt 00505-ös számot, kék színű tollal átjavították 00509-esre.

³⁷ Helyesen MÁLLERD, azaz Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek.

³⁸ Tudtommal 1951-ig Széchenyinek csak hat könyve jelent meg, amelyekben beszámol afrikai, alaszka- és indiai vadászatairól: Csui!... (1930), Elefántország (1934), Hengergő homok (1935), Alaszkában vadásztam (1937), Nāhar (1940), Két kecske (1942).

³⁹ A könyv címe: A szarvas selejtezése (1948).

⁴⁰ Kittenberger Kálmán (1881–1958) Afrika-kutató, vadász, zoológus, útirajzíró. 1902–1929 között hat alkalommal utazott és kutatott Afrikában. Kb. 300 új állatfajt írt le, közülük kb. 40-et róla neveztek el. 1920–1948 között a Nimród című folyóirat főszerkesztője.

⁴¹ Nadler Herbert (1883–1951) uradalmi számtartó, vadász, zoológus. 1929–1948 között a Fővárosi Állat- és Növénykert igazgatója, 1930–1944 között a Természet című folyóirat szerkesztője.

⁴² Az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendelete a közalkalmazottak igazolásáról. A rendeletet Miklós Béla miniszterelnök adta ki 1945. április 19-én. Lásd a rendelet teljes szövegét: MK, 1945. 1–3.

⁴³ S. Szabó Ferenc (1912–2010) agrármérnök, tanár, politikus. 1944-ben Orosházán létrehozta a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezetét, tagja lett az orosházi Nemzeti Bizottságnak, ahonnan az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe delegálták. 1944 végén a Földművelésügyi Minisztérium politikai államtitkárává nevezték ki. 1945–1947 között nemzetgyűlési képviselő. 1948–1957 között a Mezőgazdasági Múzeum főigazgatója. 1956-ban részt vett a Nemzeti Parasztpárt újjáalakításában. 1957 után az Országos Mezőgazdasági Könyvtár főmunkatársa. 1968–1972 között a Természetvédelmi Hivatal elnökhelyettese.

⁴⁴ Boros István (1891–1980) zoológus, herpetológus. 1949–1960 között az Országos Természettudományi Múzeum főigazgatója.

⁴⁵ Hypertonia, azaz magas vérnyomás.

⁴⁶ Minoris gradus myodegeneratio cordis, azaz alacsony fokú szívizom-elfajulás.

⁴⁷ Vertigo, azaz szédülés.

⁴⁸ Pálos Á. László (1912–1983) orvos, belgyógyász, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1938–1966 között a budapesti II. sz. Belgyógyászati Klinikán dolgozott. 1966-tól az Orvostovábbképző Intézet I. sz. Belgyógyászati Klinikájának tanszékvezető egyetemi tanárává nevezték ki. Tudományos kutatómunkája döntően a haematológiára irányult, ezen belül főként a véralvadás és trombozisz mechanizmusának egyes kérdéseit vizsgálta. Nemzetközi hírű vadász volt, így talán Széchenyivel való kapcsolata sem volt teljesen véletlen.

Források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.5.6. Kitiltással, kitelepítéssel kapcsolatos iratok
00455/1951. Szép László

00509/1951. gróf Széchenyi Zsigmond

00516/1951. báró Rudnyánszky Gyula

00545/1951. gróf Szapáry Paula

01949/1951. Berg Tibor

02668/1951. gróf Uchtritz Amádé Emilné

03437/1951. Nagy Elek

03471/1951. gróf Zichy György

05397/1951. Ibrányi György

A00878/1951. Hullám Ernő

3.1.2. Munka dossziék

M-37234/1. Csanádi fedőnevű ügynök jelentései

3.1.9. Vizsgálati dossziék

V-143298. Banka Pál.

4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok

A-288. Budapestről Hajdú megyébe kitelepítettek listája

A-287. Zárójelentés a nemkívánatos elemek Budapestről történt kitelepítéséről

Kiadott források

MRT, 1939.

Magyarországi Rendeleték Tára, 1939. VII–IX. füzet. Budapest, Magyar Királyi Belügyminisztérium, 1940.

MKRT, 1948.

Magyar Közlöny – Rendeleték Tára, 111. szám. Budapest, Miniszterelnöki Hivatal, 1948.

MK, 1945.

MK, 1945. Magyar Közlöny 1945. 20. szám. Budapest, Miniszterelnöki Hivatal, 1945.

Hivatkozott irodalom

Gyorgyevics, 1992.

Gyorgyevics Tamás: *Gróf Széchenyi Zsigmond életének rövid bemutatása*. h. n., 1992. <http://www.vadaszat.net/grof/elete.html> (Utolsó letöltés: 2010. 11. 25.)

Majtényi, 2009.

Majtényi György: *K-vonal. Uralmi elit és luxus a szocializmusban*. Budapest, Nyitott Könyvműhely, 2009.

Széchenyi, 1991.

Széchenyi Zsigmond: *Alaszkában vadásztam*. Budapest, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, 1991.

Széchenyi, 2003.

Széchenyi Zsigmond: *Csui!...* Budapest, Magyar Könyvklub, 2003.

Széchenyi, 2008.

Széchenyi Kinga: *Megbélyegzettek. A kitelepítések tragédiája*. Pomáz, Kráter, 2008.